

Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi

The Importance of Dede Korkut Stories in Terms of Turkish Language Education and Value Transfer

Murat ÖZBAY*, Esra KARAKUŞ TAYŞI**

Özet: Dil, insanlar arasındaki iletişimi ve bireyin toplumla bütünleşip kendini ifade edebilmesini sağlayan en önemli araçtır. Bir anlaşma ve aktarma aracı olan dilin öğrenimi de, etkili bir ana dili öğretimiyle sağlanabilir. Ülkemizde ana dilimizin temel becerilerini kazandırma sorumluluğunu üstlenen Türkçe öğretiminde bu becerilerin kazandırılması sürecinde millî ve evrensel değerlere de yer verilmesi gerektiği hazırlanan programlarda belirtilmiştir. Bu değer kazanımı da metinler aracılığıyla olacaktır.

Bu çalışmanın amacı, 2005 Türkçe Dersi Öğretim programı (6–8) doğrultusunda Muharrem Ergin'in yayımladığı Dede Korkut Kitabındaki 12 hikâyeyi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6, 7. Sınıflar)'nda yer alan yirmi değeri göz önünde bulundurarak incelemek ve barındırdığı değer unsurlarını sınıflandırmaktır. Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Hikâyeler içerisinde toplam 190 değer tespit edilmiştir, en fazla "saygı" değerini yansıtan örnekler bulunmuş (38), bunu sevgi (29), sorumluluk (17), dayanışma (16) ve vatan sevgisi (15) değerleri izlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Değer, değer aktarımı, Türkçe eğitimi, Dede Korkut Hikâyeleri.

Abstract: Language is the most important instrument that allows communication between human beings and which integrates individuals with society thereby enabling a person to express oneself. As a means to agreeing and transferring, learning a language can only take place with an effective learning of the mother tongue. The responsibility of gaining the basic skills of Turkish language that is under the responsibility of Turkish language teaching and the need to provide national and universal values in gaining these skills have been indicated in the programs that have been prepared. This gaining of value will be by means of text books.

The objective of this research is to bear in mind and examine the twenty values that take place in the sixth and seventh grades of the Social Sciences Lesson Teaching Program of Muharrem Ergin's book titled "Twelve Stories of Dede Korkut" that is in line with the 2005 Turkish Language Teaching Program for grades sixth through eighth and to classify the value elements that these stories contain. The research utilizes the descriptive analysis method. Among these stories a total of 190 values were determined with the most examples from those that reflected the value of respect with 38, followed by love (29), responsibility (17), solidarity (16) and patriotism (15).

Key Words: Value, value transfer, Turkish education, Dede Korkut Stories.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, mozbay@gazi.edu.tr

** Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, e.karakus@gazi.edu.tr

Summary

Language is an effective instrument that provides communication between humans and which integrates individuals with society thereby enabling to express oneself that transforms a community to a nation and provides its evolution. Thus, its continuity is a system of signs that has a multifaceted voice structure. Language provides communication between humans as well as performing a social function. In addition, language plays the role of a bridge that enables cultural communications between society and the individual.

Each nation's language contains the characteristics of that nation's identity. For this reason, language transfers national culture to individuals and generations and undertakes the responsibility of a bridge between the past, present and future. Language enables the nation, state and culture triad to remain standing. Domestication is completely dependent on language. It provides humans to transfer and infuse their values to future generations (Özbay, 2002: 118). Values are protected acceptances and beliefs that put forth the historical accumulation of societies; that is accepted by the whole of society; that is seen as the reasons for its existence; that provides unity and continuity of a society; and that is approved and encouraged. Values and norms are cultural factors that are effective in shaping cultural identity (Tural, 1992, s.29). The importance of training and teaching of values that are so effective on the existence of a society is obvious. The most important lesson in this education is the teaching of Turkish.

The objective of Turkish Language Teaching Program is to raise individuals that understand what is listened, followed and read; enable to explain feelings, thoughts and imagination; think critically and creatively; take responsibility; be enterprising and well-adjusted to the environment; act towards events, situations and knowledge with one's own experience and thereby make a habit of researching, examining, criticizing and commenting, and to be an individual that has gained aesthetic enjoyment and is sensitive to national values. One of the means in attaining this objective is text, and for this reason the text books used in Turkish lessons are highly significant. Introducing Turkish national and moral values, mentioning universal values and thus explaining the characteristics of Turkish social identity as well as giving the structure of other societies are necessary elements for a well equipped child. For this reason, sample texts from the distinguished works of Turkish literature should be given a place in Turkish lessons. Among these texts the leading one is the stories of Dede Korkut.

Every culture has its own masterpieces that are nearly integrated with the culture in question. Individuals that live in this culture can find information

and examples of these masterpieces in various areas from history to sociology, from folklore to language and from literature to ethnography. The most important and the most valued work in the world of Turkish culture is the book of Dede Korkut. The fact that the work is multifaceted providing a resource from literature to language, from tradition to proverb and from history to geography and many other areas has made it a priceless work of value (Sakaoğlu, 1998, s.5).

The stories reflect the Turkishness of national life and indicate the feelings, thoughts and culture of a Turk. Using the language in a simple way it tells what is as it really is and has raised the art of narration to a peak. Reading the work, many things that are of value to us as a nation today can be seen as Turkish traditions.

Dede Korkut's work contains a rich source for many areas and is crucial in Turkish education. The transfer of values that Turkish students will gain can take place through these texts.

Objective

The objective of this study is to bear in mind and examine the twenty values that take place in the sixth and seventh grades of the Social Sciences Lesson Teaching Program of Muharrem Ergin's book titled "Twelve Stories of Dede Korkut" that is in line with the 2005 Turkish Language Teaching Program for grades sixth through eighth and to classify the value elements that these stories contain.

Method

The research utilizes the descriptive analysis method. Yıldırım and Şimşek (2005) stated that the purpose of descriptive analysis was to present the findings to readers in an organized and interpreted way. In conducting this study, twenty values that take place in the sixth and seventh grades of the Social Sciences Lesson Teaching Program were taken into account and the value factors that were determined were discussed in the text with examples.

Findings

A total of 190 values were determined within the stories. The distribution of these values is as follows: Being fair (7); giving importance to family unity (8); independence (2); peace (1); being scientific (3); diligence (2); solidarity (16); sensitivity (6); honesty (9); aesthetics (4); tolerance (2); hospitality (8); freedom (7); giving importance to health (3); respect (38); love (29); responsibility (17); cleanliness (6); patriotism (15) and charity (7). The examples that

reflected the value of respect the most were selected (38) followed by the values of love (29); responsibility (17); solidarity (16) and patriotism (15).

Aside from gaining knowledge in a school environment, students learn the value judgments of their society. Among all the leading value is respect. Dede Korkut Stories took its name as an extension of the value of respect. Despite the fact that Dede Korkut was not the actual hero in these stories, he gave these stories his name and in each story his word was consulted. Asking for advice when in difficulty, giving a name to a child; praying for the Oghuz clans and in giving direction to the people in other social events are indications of the respect given to him. In all these aspects, the name of Dede Korkut itself is sufficient in teaching the value of respect.

In this work, the most important value determined after respect was the value of love. The value of love provides tranquility, prosperity, brotherhood, national unity and social cohesion in society. It is impossible for individuals to live together and to form a social order where individuals do not love each other. For this reason, the love for father, mother, spouse, sister, brother and friend were emphasized in these stories.

Conducting a division of labor within solidarity thereby acting together; forming unity during difficult times; joining forces in overcoming times of strain; obtaining productive things through solidarity; sharing sorrow; joining together to help an individual who is morally and materially in difficult times; forming unity on a solid basis; being aware that through unity and not individually can there be strength are concepts that are frequently used in these stories.

Conclusion

Culture is an inheritance that is transferred from generation to generation. This inheritance is carried from the present to the future through the means of a language. This is also a requirement in becoming a nation. What makes a community or a society a nation is their possession of a joint past. The stories of Dede Korkut are a monument to the joint past, culture and the common genius and taste of the Turkish nation.

Dede Korkut Stories should be read through various levels to all students of school age and through these stories our national and spiritual values must be gained by future generations.

Giriş

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan en temel vasıta dildir. Bu özelliğiyle duygu, düşünce ve hayallerin bir insandan diğerine aktarılmasını sağlayan dil, içinde doğduğu millete ait olarak tarihin bilinmeyen zamanlarından beri geçtiği çağların ifade genişliklerini de beraberinde taşıyarak günümüze ulaşır.

Dil, kaynaklarda, “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendi kanunları içerisinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık, milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese, seslerden örülmüş muazzam bir yapı, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir anlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir.” (Ergin, 1999, s.3) “İnsanların düşündükleri ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma.” (TDK, 2005) “Dil, kültür ve medeniyetin gelişiminden insanların günlük hayatındaki problemlerinin çözümüne kadar her alanda önemli fonksiyonlara sahip bir iletişim aracıdır.” (Özbay, 2006, s.2) olarak tanımlanmıştır.

Tanımlardan da anlaşıldığı gibi dil yüzyıllardır insanların anlaşmalarını sağlayan iletişimin en önemli aracı, toplulukların millete dönüşmesinde ve kültürün gelişerek devamlılığını sağlamada etkili bir araç, çok yönlü ses yapısı olan işaretler sistemidir. Dilin insanlar arasındaki iletişimi sağlaması ayrıca dilin toplumsal bir işlevinin olduğunu da göstermektedir. Ayrıca dil, toplumla fert arasında kültür iletişimini sağlayan köprü vazifesini de üstlenmektedir. Meriç (1980, s.453)’e göre dilsiz toplum olmaz. Dil bir milletin hafızasıdır. Eğer bir toplum dilini kaybederse hafızasını kaybeder, bugünü düne bağlayan köprüleri kaybeder.

Bir insanın iç ve dış dünyası arasındaki bağlantı dil ile kurulduğu gibi, bir toplumun bireyleri arasındaki ortak duygu ve düşünce akımı da yine dil ile kurulabilmektedir (Korkmaz, 1980, s.15-20).

Bir milletin meydana gelişinde birtakım unsurlar önemli rol oynar. Bunların başında dil, din, gelenek ve görenekler, dünya görüşü, vatan, sanat ve tarih gelir. Bütün bunlar bir milletin kültürünü de oluşturur (Özbay, 2002, s.113). Dil de bu kültürün taşıyıcısıdır. Toplumlar sahip oldukları kültürü, dil aracılığıyla bugüne yaymakta ve geleceğe taşımaktadır. Kültür aktarımı, bir millete ait kültürel özelliklerin yeni nesillere anlatılması ve benimsetilmesidir.

Yeni yetişen nesiller milletin bir parçası olabilmek ve millet hayatında yerlerini alabilmek için millî kültürlerini öğrenmek zorundadır. Millî kültür, yeni nesillere dil vasıtası ile öğretilir. Dilin bu özelliğini, Alperen (2001, s.40), dil öğretmek aslında sözcüklerin anlamını yansıttığı kültürü öğretmektir, şeklinde ifade etmektedir. Aynı dili konuşan toplum, çevresini, çevresinde gelişen olayları kendince algılamakta ve ana dilinde oluşmuş kavramlarla anlatmakta kısaca, dünyayı kendi dilinin penceresinden görmektedir.

Bütün bunlar da etkili bir ana dili öğretimiyle sağlanabilir.

Ana dili öğretimi, örgün eğitimin en öncelikli amacıdır. İyi bir ana dili eğitimi alan öğrenci, bu derslerde edindiği bilgi, birikim ve beceriyi diğer ders alanlarına da taşıyacaktır. Bu öğretim, sadece bir dil ya da dil bilgisi öğretimi değil, bir millete ait değerlerin benimsetilmesi işidir. Millete ait değerler ise edebî metinlerle yaşatılır ve geleceğe aktarılır. Bu nedenle ana dili öğretiminde temel materyal olarak kullanılan metinlerin özellikle değer aktarımında önemi çok büyüktür. Kavcar (1999, s.6) “Edebiyat eseri, insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle, başkalarıyla, doğal ve toplumsal çevresiyle çatışmalarını yansıtır. Edebiyat eserleri hem bireysel hem de toplumsal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele, doğruya yönelme ve yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir” diyerek edebî metnin önemini ortaya koyar.

Genel olarak değerlendirildiğinde edebiyat eserleri, ruh, fikir, davranış, zevk ve değer eğitimi veren bir araçtır. Bu nedenle ana dili eğitiminin temel materyalidir.

Değerlerin Aktarımı

“Değer” kelimesi Türkçe Sözlükte “üstün ve yararlı nitelik” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2005, s.483). Bir başka tanımda ise “topluma ait olan ve bireylerin kazanması istenilen normlar” olarak ifade edilir (Öncül, 2000, s.281).

Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler, ayrıca bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir (Erdem, 2003, s.56).

Değerler, toplumun tarihi birikimi ile ortaya çıkan; toplumun tamamı tarafından kabul gören; toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olarak görülen; tasvip ve teşvik gören; korunan kabullenmiş ve inanışlardır. Değerler ve normlar, kültürel kimliğin şekillenmesinde etkili olan kültür unsurlarıdır (Tural, 1992, s.29). Dolayısıyla değer “kültür” kavramıyla da yakından ilgilidir.

Kültür, içerdiği geniş anlam dolayısıyla birçok şekilde tanımlanabilir. Miyasoğlu (1999, s.13) kültürü, belli bir ülkede yaşayan insanların ortaya koyduğu, din ve devletle var olabilen, en çok dilde ifadesini bulan ve yine bunların gelişmesine yardımcı olan manevi bir değer olarak tarif eder.

“Kültür, tarih bakımından mevcudiyeti kesin olarak bilinen bir toplumun, sosyal etkileşme yoluyla nesilden nesile aktardığı manevi ve maddi yaşayış tarzlarının temsil ve tecelli bakımından yüksek

seviyedeki bir bileşiği olan, sebebi ve sonucu açısından ise, ferde ve topluma benlik, kimlik ve kişilik ile mensubiyet şuuru kazandırma, bütünlüğe kılma, yaşanan çevreyi ve şartları kendi hedefleri istikametinde değiştirme arzu ve iradesi veren, değer, norm ve sosyal kontrol unsurlarının belirlediği bir sistemdir” (Tural, 1992, s.109).

Bu sebeple değerler, bağlı bulunduğu kültür gibi millîdir. Her milletin sahip olduğu değerler sistemi, dünyayı algılayış biçimine göre farklılık gösterir. Türk milletine ait değer ve normlar, Türk’ün anlayışını, inançlarını kısaca hayata bakış açısını yansıtır.

Bir toplumun varlığı üzerinde bu kadar etkili olan değerlerin eğitimi ve öğretiminin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden, okullara büyük görevler düşmektedir. Özellikle ilköğretimin bir ve ikinci kademesi, değerlerin nesilden nesile aktarımında ilk basamağı oluşturur. Çocuk, okul çağıyla birlikte birçok kişiyle iletişim kurmaya başlar ve bu süreçte topluma uyum sağlaması gerekir. Bunu başarmak için de bulunduğu toplumun değerlerini öğrenip uygulamalıdır.

Türkiye’de eğitim öğretim faaliyetleri, 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’na uygun olarak yürütülmektedir. Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına bakıldığında, Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Bu amaçlar aynı zamanda değerlerin öğrencilere aktarılmasının da hedeflendiğini göstermektedir.

Derslerin öğretim programları da Türk Millî Eğitiminin genel amaçları doğrultusunda düzenlenir. Programlar eğitim ve öğretimin içeriğini ve faaliyetlerinin nasıl düzenleneceğini ortaya koyar.

Dil eğitiminin aynı zamanda kültür öğretimi olduğu dikkate alınırsa kültürün temel unsuru olarak ifade edilen değerlerin, öğrenciye kazandırılmasında Türkçe dersinin ayrı bir yeri olduğu söylenebilir. Çünkü okullarda kültür ve dilin sistematik olarak öğretildiği derslerden biri de Türkçedir.

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programında (6–8), topluma ait değerlerin taşınması ile ilgili hedeflere “Genel Amaçlar” bölümünde yer verildiği görülmektedir:

“Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,

Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,

Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,

Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,

Millî, manevî ve ahlaki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır” (MEB, 2006, s.4).

Aynı programda “Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler” başlığı altında metinlerin özellikleri belirtilmiş ve metinlerde verilmesi gereken değerler genel olarak ifade edilmiştir:

“Metinlerde millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.

Metinlerde siyasi kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.

Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.

Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.”(MEB, 2006)

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programında öğrenciye aktarılabilecek değerler ayrı bir başlık altında ele alınmamıştır. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (6, 7. Sınıflar) ise değerler başlığı yer almıştır. Programda öğrenciye verilmesi gereken değerler belirlenmiş, bu değerlerin öğretiminde neler yapılması gerektiği açıklanmıştır. Verilen değerler, öğrenme alanları ve sınıflara göre dağıtılmıştır. Değer programda, “Bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır.” şeklinde tanımlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi (6, 7. Sınıflar) Öğretim Programında yer alan değer sayısı, yirmi olarak belirlenmiştir. Bunlar; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverliktir.

Öğretimin bir bütün olduğu göz önüne alındığında yukarıda sıralanan değerlerin, sadece Sosyal Bilgiler dersi ile sınırlandırıldığı düşünülmemelidir. Türkçe öğretim programındaki ifadelerde de gerek millî gerekse evrensel değerlerin aktarımı da Türkçe eğitimi çalışmalarının amacını oluşturmaktadır. Bu değerlerin aktarımı da Türkçe derslerinde metinler aracılığıyla yapılabilir. Erkul’a (2004, s.80) göre metin, zengin anlamlı bir dil birliği; anlam bütünlüğü oluşturan metin parçacıklarının toplamı; cümlelerden oluşmayıp onlarla

şifrelendirilen, yoğun, karmaşık bir anlam ünitesi; yazar tarafından bilinçlice yapılan bir dil düzenlemesidir.

Metinler içerisinde toplumun duyuş, düşünüş ve estetik zevkini yansıtan edebî metinlerin ayrı bir yeri vardır. Türkçe derslerinde Türk edebiyatının da seçkin eserlerinden örnek metinlere yer verilmelidir. Bu metinler, Türk’ün hayata bakışını öğrenciye sezdirmesi bakımından önemlidir. Bu metinler içerisinde geniş bir coğrafyayı yansıtan Dede Korkut Hikâyeleri’nin ayrı bir yeri vardır.

Dede Korkut Hikâyeleri

Her kültürün, adeta kendisiyle bütünleşmiş şaheserleri vardır. O kültürü yaşayan insanlar bu şaheserlerde tarihten sosyolojiye, halk biliminden dile, edebiyattan etnografyaya kadar değişik alanlarla ilgili bilgi ve örnekler bulabilir. Türk kültür dünyasının en önemli, en değerli ve başta gelen şaheseri Dede Korkut kitabıdır. Eserin çok cepheli olması edebiyattan dile, gelenekten atasözlerine, tarihten coğrafyaya pek çok alana kaynaklık etmesi, bu esere paha biçilmez bir değer kazandırmıştır (Sakaoğlu, 1998, s.5).

On iki hikâyeden meydana gelen bu değerli eserin asıl adı *Kitab-ı Dede Korkut Alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzhan* (Oğuz Boyları Dilince Yazılmış Dede Korkut Kitabı)’dır. Bugüne kadar iki yazma nüshası ele geçmiştir. Bunlardan birincisi 150 yıl önce Dresten Kral Kitaplığında bulunmuş olan 12 hikâyeden ibaret tam nüshadır. İkincisi, 1950’de Vatikan Kitaplığında ele geçen 6 hikâyelik eksik nüshadır. Vatikan yazmasında olan altı hikâye, Dresten yazmasındaki altı hikâyenin aynısıdır. Ancak ufak tefek kelime ve cümle farkları vardır. Eski ve tam nüsha olduğu için Dede Korkut hakkındaki bütün inceleme ve araştırmalar, Dresten yazması üzerinden yapılmıştır. Bu yazmayı bulan Fleischer’den sonra, ilk önemli araştırmaları H. F. Vön Diez (1811–1815) ile W. Barthold (1894) yapmıştır.

Türkiye’de önce Kilisli Rifat, Dresten yazmasının bir kopyasına dayanarak (1916) kitabı Arap harfleriyle yayımlamıştır. Bundan sonra Orhan Şaik Gökyay (1938) yeni harflerle bastırmıştır. Kitabın son ilmi yayımı ise, Dresten ve Vatikan nüshalarının karşılaştırılması suretiyle ve transkripsiyonlu olarak (1958) Prof. Dr. Muharrem Ergin tarafından yapılmıştır (Kabaklı, 1994, s.202).

Bu hikâyelere isim veren Dede Korkut’un kim olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte efsanevi bir Türk atası olduğu söylenmektedir. Hikâyelerin asıl kahramanı olmayan Dede Korkut, halkın sıkıntılarını danıştığı bir hakim, Oğuz’un zorlu düşmanlarını yenmesi için kolaylık bulup bu yolda kerametler gösteren bir mübarek, yaşlı ve bilgili bir ozandır. (Banarlı, 2004, s.400, Gökyay, 1973).

Fuat Köprülü'nün "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız yine Dede Korkut ağır basar." dediği bu hikâyeler, XII., XIII., XIV. Yüzyıllarda Anadolu'nun doğusunda, bu yüzyıllar boyunca buraya gelip yerleşmiş, buralarda vatan tutmuş Oğuz Türkleri arasında yaşamış, işlenmiş ve yayılmış hikâyelerdir.

Her hikâye, esas olarak bir beyin macerası olmakla beraber az veya çok diğer beylerin de katıldıkları veya hiç değilse bir vesile ile isimlerinin karıştığı bir olaylar silsilesidir. Ön planda beyler bulunmakla beraber, beylerin çevresi ve yaşayışı canlandırılırken âdetleri, gelenekleri ve çeşitli yönleri ile bütün bir Oğuz kavminin hayatı bu hikâyelere yansıtılmıştır. Bu hikâyeler, tek bir topluluk hayatının, bütün bir Oğuz kavminin yaşayış ve dünya görüşlerinin etrafında toplanmaktadır. Hikâyelere bu gözle bakıldığında asıl anlatılmak istenenin Oğuz kavmi ve hayatı olduğu, hikâye kahramanlarınınsa buna örnek olmak üzere seçilmiş bulunduğu görülür (Banarlı, 2004, s.399; Ergin, 1969, s.24; Özsoy, 2006, s.28). Eser bu yönüyle dilin kültür taşıyıcılığı özelliğini yansıtmakta, toplumun ortak değerlerini kazandırmayı hedeflemektedir.

Türk edebiyatının her bakımdan zengin ve değerli bir mirası olan bu hikâyeler, tek kişinin hikâyesi değil, bir toplumun hikâyesidir. Türk'ün ruhundan çıkmış, Türk'ün öz benliğini yansıtan eser Türk kültürünün ana dayanağı, Türk töresinin, Türk yaratıcılığının, Türk değerliliğinin, insan severliğinin ve aile anlayışının bir simgesidir (Binyazar, 1996, s.32).

Hikâyeler, Türklüğün millî hayatını yansıtmakta, Türk'ün duygu, düşünce ve kültürünü göstermektedir. Dili en sade şekilde kullanıp mevcut durumu olduğu gibi anlatır. Hikâyelerde anlatma sanatı doruğa yükselmiştir. Eseri okuduğumuz zaman günümüzde de

millet olarak değer ifade eden birçok şeyin Türk geleneklerinde olduğunu görebiliriz. Bu yönüyle de 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçlarıyla örtüşmektedir. Dolayısıyla birçok alan için zengin bir malzemeyi içeren eser, Türkçe eğitimi için de büyük bir önem taşımaktadır. Türk öğrencilerine kazandırılacak değerlerin aktarımı bu metinler aracılığıyla sağlanabilir.

Amaç

Araştırmanın amacı, 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı (6–8) doğrultusunda Muharrem Ergin'in yayımladığı Dede Korkut Kitabındaki 12 hikâyeyi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6, 7. Sınıflar)'nda yer alan yirmi değeri göz önünde bulundurarak incelemek, hikâyelerdeki değer unsurlarını sınıflandırıp bunların Türkçe öğretimindeki önemini ortaya koymaktır.

Yöntem

Araştırmada *betimsel analiz* yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2008) betimsel analizde amacın, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmak olduğunu belirtmektedir. Çalışma yapılırken Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6, 7. Sınıflar)'nda yer alan yirmi değer göz önünde bulundurulmuş ve tespit edilen değer unsurları örneklerle ele alınmıştır.

Bulgular

Çalışma kapsamında tespit edilen değerler Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde Yer Alan Değerler

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki Değerler	Değerlerin Dede Korkut Hikâyeleri'nde Geçme Sıklığı	Değerlerin Geçtiği Hikâyeler
Adil Olma	(7)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 4- Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Destanı 8- Basat'ın Tepe Göz'ü Öldürdüğü Destanı
Aile Birliğine Önem Verme	(8)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 6- Kanglı Koca Oğlu Kan Turah Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı 10- Uşun Koca Oğlu Segrek Destanı

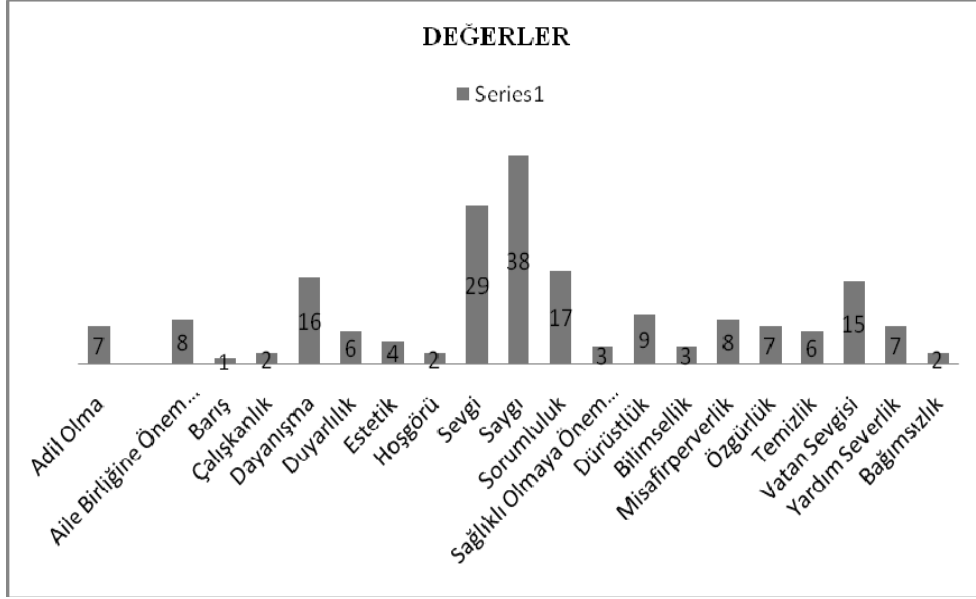
(Tablo 1 Devamı)

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki Değerler	Değerlerin Dede Korkut Hikâyeleri'nde Geçme Sıklığı	Değerlerin Geçtiği Hikâyeler
Barış	(1)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı
Çalışkanlık	(2)	2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 6- Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı
Dayanışma	(16)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 4- Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Destanı 6- Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı 7- Kazılık Koca Oğlu Yigenek Destanı
Duyarlılık	(6)	2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı
Estetik	(4)	2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı
Hoşgörü	(2)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı
Sevgi	(29)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 4- Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Destanı 5- Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanı 6- Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı 7- Kazılık Koca Oğlu Yigenek Destanı 8- Basat'ın Tepe Göz'ü Öldürdüğü Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı 10- Uşun Koca Oğlu Segrek Destanı 11- Salur Kazan Esir Olup Uruz'un Çıkardığı Destanı 12- Dış Oğuz İç Oğuz'un Asi Olup Beyreğin Öldüğü Destanı
Saygı	(38)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 4- Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Destanı 5- Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanı 6- Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı 7- Kazılık Koca Oğlu Yigenek Destanı 8- Basat'ın Tepe Göz'ü Öldürdüğü Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı 10- Uşun Koca Oğlu Segrek Destanı 11- Salur Kazan Esir Olup Uruz'un Çıkardığı Destanı 12- Dış Oğuz İç Oğuz'un Asi Olup Beyreğin Öldüğü Destanı

(Tablo 1 Devamı)

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki Değerler	Değerlerin Dede Korkut Hikâyeleri'nde Geçme Sıklığı	Değerlerin Geçtiği Hikâyeler
Sorumluluk	(17)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 4- Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Detsanı 6- Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı 8- Basat'ın Tepe Göz'ü Öldürdüğü Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı 10- Uşun Koca Oğlu Segrek Destanı 11- Salur Kazan Esir Olup Uruz'un Çıkardığı Destanı 12- Dış Oğuz İç Oğuz'un Asi Olup Beyreğin Öldüğü Destanı
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	(3)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 8- Basat'ın Tepe Göz'ü Öldürdüğü Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı
Dürüstlük	(9)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 4- Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Destanı 5- Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanı 11- Salur Kazan Esir Olup Uruz'un Çıkardığı Destanı 12- Dış Oğuz İç Oğuz'un Asi Olup Beyreğin Öldüğü Destanı
Bilimsellik	(3)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 4- Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Destanı
Misafirperverlik	(8)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 6- Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı
Özgürlük	(7)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 4- Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Detsanı 7- Kazılık Koca Oğlu Yigenek Destanı 8- Basat'ın Tepe Göz'ü Öldürdüğü Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı
Temizlik	(6)	2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 4- Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Destanı
Vatan Sevgisi	(15)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 8- Basat'ın Tepe Göz'ü Öldürdüğü Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı 11- Salur Kazan Esir Olup Uruz'un Çıkardığı Destanı
Yardımsızlık	(7)	1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı 2- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı 7- Kazılık Koca Oğlu Yigenek Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı
Bağımsızlık	(2)	8- Basat'ın Tepe Göz'ü Öldürdüğü Destanı 9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı
Toplam Değer Sayısı	190	

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi hikâyeler içerisinde toplam 190 değer tespit edilmiştir. Bu değerlerin grafik dağılımı aşağıda sunulmuştur:

Grafik incelendiğinde en fazla “saygı” değerini yansıtan örneklerin tespit edildiği görülür (38). Bunu sevgi (29), sorumluluk (17), dayanışma (16) ve vatan sevgisi (15) izlemiştir.

Öğrenciler, okul ortamlarında bilgi edinmenin yanında yaşadığı toplumun değer yargılarını da öğrenmektedir. Bu değerlerin başında da saygı gelmektedir. Dede Korkut Hikâyeleri, ismini saygı değerinin bir uzantısı olarak almıştır. Dede Korkut, hikâyenin asıl kahramanı olmamasına rağmen esere adını vermiş ve her hikâyede mutlaka onun sözüne başvurulmuştur. Oğuzların, zor durumda olduklarında ona akıl danışmaları, çocuklarına ad vermesi, Oğuz boyları için dua etmesi gibi toplumsal olaylarda halka yön vermesi ona duyulan saygının bir göstergesidir. Bütün bu yönleriyle sadece Dede Korkut ismi bile “saygı” değerinin öğretilmesinde yeterlidir. Örnek oluşturması açısından saygı değerinin metinde kullanımı aşağıda verilmiştir.

Oğlan anasının sözünü kırmadı. (1- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı)

... edeple usul usul geri döndü (3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı).

Pay Püre Bey der: Oğul kudretli oğuz beylerini evimize çağuralım, nasıl uygun görürlerse ona göre iş edelim dedi (3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı).

... babasının elini öptü, helallaştı, hoşça kalın dedi (8- Basat'ın Tepe Göz'ü Öldürdüğü Destanı).

Babası ile anası ile geldi görüştü, ellerini öptü (9- Begil Oğlu Emre'nin Destanı).

Metinde saygı değerinden sonra tespit edilen diğer değer sevgidir. Sevgi değeri, toplumda huzuru, saadeti, kardeşliği, millî birliği, sosyal dayanışmayı sağlar.

Birbirini sevmeyen insanların bir arada yaşayıp sosyal düzeni sağlamaları imkânsızdır. Bu yüzden hikâyelerde anne, baba, eş, kardeş, arkadaş sevgisi vurgulanmıştır.

Babası ile Yigenek gizli yaka tutarak koklaştılar. İki hasret birbiriyle buluştular, ıssız yerin kurdu gibi uluştular, Tanrı'ya şükürler kıldılar (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destanı).

*Işıl ışıl ışıldayan ince elbiselim
Yere basmayı yürüyen servi boylum
Kar üzerine kan damlamış gibi kızıl yanaklım
Çift badem sığmayan dar ağızlım
Ressamların çizdiği kara kaşlım
Kurumsu kırk tutam kara saçlım
Aslan soyu sultanın kızı
Öldürmeye ben seni kıyar mıydım
Kendi canıma kıyarım ben sana kıymam*

(Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı).

Eserde sık kullanılan bir diğer değer olan dayanışma, Türkçe Sözlük (2005, s.479)'te, “Dayanışmak işi, tesanüt. toplum bilimi. Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt.” olarak tanımlanmaktadır. Dayanışmada; birbirine destek olma, el birliği yapma, birlikte hareket etme ve bunun sonucu olarak ürün elde etme vardır.

İş bölümü yaparak birlikte hareket etme; zor zamanlarda birlik olma; el birliği ile bütün güçlüklerin üstesinden gelme; dayanışma ile verimli işler elde etme; üzüntüleri paylaşma, maddî, manevî anlamda zor durumda olan kişiye yardım için birlik olma; birliği sağlam kurma; tek tek değil, birlik olunca güçlü olunacağını farkına varma kavramları hikâyede sıkça kullanılmıştır.

Kırk yiğidini yanına aldı, yedi gün yedi gece at koşturdular (Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı).

Kazan bey Oğuz'una beni seven binsin dedi. Kudretli oğuz beyleri atlandular, Bayburt Hisarı'na dört nala yetiştiler (Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı).

Misafirperverlik, misafiri en iyi şekilde ağırlamaktır. Türk toplumunda misafirin yedirilip içirilmesinin, ağırlanmasının, onu hoşnut etmenin önemli bir yeri vardır. Misafir ağırlamak, sosyal bütünleşmeyi sağlar; kardeşlik duygusunu, insanlar arası sevgi bağına güçlendirir.

Han da Begil'i misafir etti, güzel at güzel kaftan, bol harçlık verdi. Üç gün de Begil'i av şikâr etiyse misafir edelim beyler dedi (Begil Oğlu Emre'nin Destanı).

Türk toplumunun ailenin kutsallığına duyduğu inanç hikâyelerde görülmektedir. Saygı, sevgi gibi değerler de aile kavramıyla iç içe verilmiştir.

Şimdi Egreğe Segrek yakışır, kardeşim sağ imiş kaygılanmam, kardeşiz Oğuz'da durmam karanlıklı gözümün aydınlığı kardeş diye ağladı (10- Uşun Koca Oğlu Segrek Destanı).

Sonuç

Kültür, kuşaktan kuşağa aktarılan bir mirastır. Bu miras, dil vasıtası ile bugüne ve geleceğe taşınır. Bu aynı zamanda millet olmanın da gereğidir. Bir topluluğu millet yapan ortak bir geçmişe sahip olmaktır. Dede Korkut Hikâyeleri de ortak geçmişin, kültürün, Türk milletinin müşterek dehasının ve zevkinin eseridir.

Millet olma bilincini kazanmamış bireylerden oluşan bir topluluk yok olmaya mahkûmdur. Bir milleti ayakta tutan temel öge, sahip olunan ortak değerlerdir. Bu değerler de bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılır. Toplumda farkında olmadan değer kazanımı başlasa da, bunun bilinçli olması kültürü yansıtan eserler vasıtasıyla olur. Bu eserlerden biri de Dede Korkut Hikâyeleri'dir.

Ergin'in "Türk çocuklarının ruh ve kafa yapısını tek başına sağlam tutacak kudrette ve karakterde bir eserdir." dediği Dede Korkut Hikâyeleri, okul çağının her kademesinde öğrencilere göre seviyelendirilerek bilinçli bir şekilde okutulmalı, bu metinler aracılığıyla millî ve manevî değerlerimizin yeni nesillere kazandırılması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Alperen, N. (2001). *Türkçe okuma ve yazma eğitim rehberi*. Ankara: Alperen Yayınları.
- Banarlı, N. S. (2004). *Resimli Türk edebiyatı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Binyazar, A. (1996). *Dede korkut*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çetin, İ. (2000). Türkiye üniversitelerinde halk edebiyatı öğretimi. *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri (26-28 Mayıs 2000)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdem, A.R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1(4)*.
- Ergin, M. (1971). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul.
- Ergin, M. (1993). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M. (1999). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (2004). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Erkul, R. (2004). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Gökyay, O.Ş. (1973). *Dedem Korkudun kitabı*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı.
- Kabaklı, A. (1994). *Türk edebiyatı I*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Genişletilmiş 3. Basım Ankara: Engin Yayıncılık.
- Kavcar, Cahit, (1996). Ana dili eğitimi, *Ana Dili Dergisi, S. 1*, Ankara.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6, 7, 8. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (6-7. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Meriç, C. (1980). *Kırk ambar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Miyasoğlu, M. (1999). *Kültür hayatımız*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Özbay, M. (2002). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretimi. *Türk Dili, S. 602, Şubat 2002*, s.112-120.

- Özbay, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özsoy, B. S. (2006). *Dede Korkut kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1998). *Dede Korkut kitabı incelemeler-derlemeler-aktarmalar*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.
- TDK (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Ecdâd Yayınları.
- Uyar, Y. (2007). *Türkçe öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.